

ODBORNÁ EXKURZE ČV ICOM NEW YORK, PHILADELPHIE A WASHINGTON, 1999

Ve dnech 20.-31. října 1999 se uskutečnila studijní cesta 9 pracovníků českých muzeí a galerií do muzeí New Yorku a Washingtonu. Cesta byla organizována a finančně podpořena Českým výborem ICOM.

Účastníci: Mgr. Tomáš Fassati (Muzeum umění Benešov)
PhDr. Kaliopi Chamonikolasová (Moravská galerie Brno)
Martina Jarešová (Židovské muzeum Praha)
PhDr. Jaromír Kalus (Slezské zemské muzeum Opava)
Veronika Nauschová (Židovské muzeum Praha)
Marek Poloncarz (Památník Terežín)
PhDr. Marie Schenková (Slezské zemské muzeum Opava)
PhDr. Pavla Seitlová (Moravské zemské muzeum Brno)
PhDr. Kateřina Tlachová (Moravská galerie Brno)

Cesta se uskutečnila v rámci nabídky cestovní kanceláře ARS VIVA, specializované na kulturní turistiku. Díky jejímu fundovaně připravenému a profesionálně vedenému programu, který byl obohacen o návštěvy dalších muzeí a diskuse s odbornými pracovníky, jež byly dojednány zástupci ČV ICOM, se podařilo připravit a realizovat studijní cestu, která byla pro všechny účastníky neocenitelným profesionálním přínosem i nezapomenutelným osobním zážitkem. Touto cestou si dovoluujeme poděkovat CK ARS VIVA a jmenovitě PhDr. Pazderovi, jenž svým profesionálním přístupem přispěl k úspěchu této akce.

Kromě příspěvku ze strany ČV ICOM si většina účastníků cestu hradila z vlastních prostředků.

Program cesty:

- 20.10. Přílet do New Yorku v odpoledních hodinách, ubytování, prohlídka Empire State Building, vyhlídka na Manhattan, orientace, urbanismus New Yorku
- 21.10. Návštěva Metropolitan Museum of Art, diskuse s odbornou pracovnící S. Shenton, prohlídka expozic a výstav
Návštěva Cooper-Hewitt National Design Museum, přijetí ředitelkou D. Pilgrim, seznámení s historií instituce, prohlídka expozice a "zákulisí"
Návštěva Židovského muzea – prohlídka expozic a výstav
- 22.10. Solomon R. Guggenheim Museum – přijetí vedoucími pracovníky a seznámení s historií a současností instituce, prohlídka expozic a výstav
Prohlídka Frick Collection, jedné z nejkvalitnějších sbírek užitého umění a malby v historické budově – sídle sběratele a tvůrce sbírky
Návštěva Whitney Museum of American Art – prohlídka retrospektivní výstavy amerického umění od 50. let po současnost (značně kontroverzní)
- 23.10. Museum of Modern Art – prohlídka expozic a výstavy People (1. část trojdílného projektu nové prezentace moderního umění)
Návštěva American Craft Museum – prohlídka výstavy o historii a současnosti skleněných a nerostných korálkových náhrdelníků v různých kulturách
Seznámení s ukázkami typické newyorské architektury
- 24.10. Při přejezdu do Washingtonu návštěva Philadelphie – Philadelphia Museum of Art (prohlídka bohatých expozic a výstav), návštěva Barnes Collection (unikátní sbírka v soukromém sídle jejího zakladatele)
- 25.10. Washington: National Gallery of Art (East Building – moderní umění, West Building – umění 20. století, Sculpture Garden)
Natural History Museum - klasické přírodovědné muzeum s bohatými sbírkami paleontologickými, mineralogickými, geologickými, etnologickými aj. – prohlídka expozic a výstav
Smithsonian Institution – přijetí ředitelkou oddělení pro mezinárodní kontakty F. Berkowitz, seznámení s historií a současností instituce, poté individuální prohlídky jednotlivých muzeí (Museum of African Art, Freer Gallery of Art – asijské umění, Arthur M. Sackler Gallery – umění národů Asie)
- 26.10. Bílý dům (exteriér), památníky amerických prezidentů a vietnamských a korejských veteránů, Arlingtonský hřbitov
Návštěva Phillips Collection (jedinečná sbírka umění 16.-20. stol.)
- 27.10. Návštěva Muzea holokaustu (velmi působivé – jak obsah, tak architektura, a velmi navštěvované)
National Air and Space Museum – světoznámé muzeum letectví a kosmonautiky, prohlídka expozic
Hirshorn Museum and Sculpture Garden – prohlídka muzea moderního malířství a sochařství, působivá architektura
- 28.10. Návrat do New Yorku, v podvečer seznámení s architekturou jižního Manhattanu
- 29.10. Prohlídka Sochy Svobody včetně muzea o její historii, transfer na Ellis Island a prohlídka Muzea imigrace v autentickém prostředí, kterým museli projít všichni přistěhovalci.
Muzeum židovského dědictví – prohlídka expozic, zajímavá architektura
Museum of American Indians – netradiční prezentace původních obyvatel Ameriky (popisky a texty vždy trojmo – očima kunsthistorika, etnologa a Indiána)
- 30.10. Návštěva Cloisters – součást Metropolitaního muzea prezentující středověké evropské církevní umění včetně celých kaplí, rajských dvorů, atd.
Odpoledne odlet do Prahy.
- 31.10. Přílet do Prahy v dopoledních hodinách.

Je samozřejmé, že několikadenní cesta, která navíc pro většinu účastníků byla prvním seznámením s americkým kontinentem vůbec, nestačila k vytvoření hlubší představy o muzejnictví v této zemi. Program byl však velice hutný a také získané množství dojmů značné, takže po jejich utřídění lze říci, že některá výrazná specifika velkých amerických muzeí se nám vyjevila velmi zřetelně:

Velká muzea umění v New Yorku a ve Washingtonu oplývají nevídaným bohatstvím sbírek, které Evropanovi při první návštěvě skutečně berou dech. Bohatství a moc peněz se projevuje nejen v množství Picassů, Cézannů, Rembrandtů a středověkých madon, ale i ve velkorysosti a monumentalitě architektury muzejních budov, ať už pocházejí z konce minulého století nebo ze století dvacátého. Velkoleposti a proslulosti muzeí, jako jsou například Metropolitan Museum of Art, Guggenheim Museum, Whitney Museum of American Art, Museum of Modern Art v New Yorku nebo National Gallery ve Washingtonu, odpovídá i množství návštěvníků – pro Čecha je ohromující skutečnost, že při vstupu do každé z těchto institucí musí vystát frontu, že expozice jsou přeplněné návštěvníky, kteří mluví nejrůznějšími jazyky, že muzea zde nejsou, tak jako u nás, klidná a tichá místa, ale naopak pulzující kulturní centra.

Tomuto ruchu a hustému návštěvnickému provozu odpovídá i provozní režim: všude je množství hlídačů, dozorců, zřízců a pomocníků, kteří dbají na dodržování bezpečnostních a provozních pravidel – všichni bez výjimky jsou velmi slušní, leč naprosto kategoričtí a důslední. Předpis je předpis, a musí se tedy dodržovat, i když je to třeba v dané chvíli zcela neúčelné. Jeden příklad za všechny: na zemi ve vstupní hale muzea je namalován pruh, v němž se stojí ve frontě na vstupenky. Stojíte-li “za čarou”, je to špatně a jste na to okamžitě hlasitě upozorněni, a to i ve chvíli, kdy je prostor kolem vás poloprázdný a evidentně nikomu nezavazíte.

Všestranná a maximální vstřícnost k návštěvníkům, snaha o zpříjemnění jejich pobytu v muzeu – to je další výrazný rys amerických muzeí (či obecně řečeno západních muzeí vůbec). Naprostou samozřejmostí je veškerý turistický servis – restaurace, bufet, bezplatná úschovna zavazadel, prodejna literatury a suvenýrů, přebalovací stoly pro miminka na všech

toaletách. Důraz na návštěvnický komfort je patrný i z nabídky doplňkových programů: samozřejmě jsou speciální programy pro děti s animátorem, který si nejčastěji děti rozsadí uprostřed výstavního sálu, povídá si s nimi a přitom je poutavým a pro ně zajímavým způsobem seznamuje s dílem či uměleckým stylem, o který právě jde. Nikomu přitom nepříjde, že by děti ve výstavě rušily nebo zavazely, naopak mnozí další návštěvníci se s chutí zastaví a část výkladu si poslechnou. Velký důraz je kladen na programy rodinných návštěv – téměř každé z navštívených muzeí mělo k dispozici brožuru či drobný průvodce pro návštěvu rodičů s dětmi, při níž si každý člen rodiny přijde na své, získá informace, které jsou mu podány pro něj adekvátním způsobem, a může se podělit o své dojmy s těmi, s nimiž do muzea přišel. V některých institucích jsou tyto brožury dokonce k dispozici bezplatně.

Tím se dostáváme k edukativní roli amerických muzeí – na každém kroku je zřejmé, že hlavním cílem muzea je sloužit k výchově a vzdělávání návštěvníků. V podstatě jsme se nesetkali s muzeem umění, kde by nebyly alespoň tzv. rozšířené popisky (kromě autora, názvu díla, datace a techniky ještě umělecko-historické zařazení) a doplňující informace o autorech, uměleckých směrech a kulturně-společenském kontextu. I zde umožňuje zřejmý dostatek finančních prostředků na běžný provoz muzea (bohužel na rozdíl od našich institucí) využívat nejrůznějších forem zprostředkování informací – písemných (tištěné skládačky či brožury jsou k dispozici bezplatně), pomocí mluveného slova (velmi rozšířené tzv. “audio-guide” ve formě discmanů nebo rádiových přijímačů, které si návštěvník vypůjčí u vstupu do výstavy) či obrazu (videonahrávky). Zde nelze nezmínit velice šikovný “trik” na přilákání návštěvníků v přírodovědném muzeu ve Washingtonu: komentář krátkého videopořadu o přechodu života z vody na souš čte Meryl Streepová – slavné jméno je pochopitelně zvýrazněno u vstupu do promítacího sálu.

Tento trend je ještě výraznější v historických a přírodovědných muzeích, kde v podstatě nenajdeme systematické vývojové prezentace, ale téměř výhradně dioramata a instalace do tematických celků. I v celkové prezentační politice institucí jsou jednoznačně upřednostňovány tematické výstavy (někde dlouhodobější, jinde instalované na 4–6 měsíců): Whitney Museum of American Art využilo všech svých prostor k instalaci druhé části tematické výstavy “The American Century” – americká kultura a umění 1950–2000 (první část, 1900–1950, byla s mimořádným diváckým úspěchem uvedena v loňském roce). Výstava samozřejmě vychází se sbírek instituce, avšak prezentuje je v novém tematickém kontextu. Podobně Museum of Modern Art představilo v celé budově trojdílnou výstavu k miléniu: “Modern Starts – People, Places, Things”, prezentující bohatou sbírku světového umění 20. století této instituce, kurátorsky zpracovanou do uvedených tematických celků – lidé, místa, věci. Guggenheimovo muzeum vyhradilo pouze dva sály pro stálou expozici svých největších skvostů, hlavní výstavní prostor je i zde věnován krátkodobým výstavám (v době naší návštěvy Paolo Clemente). Nejinak tomu je například i v Museum of American History, které je součástí Smithsonian Institution ve Washingtonu: historie Spojených států zde není prezentována jedinou chronologickou a komplexní expozicí, ale pomocí několika dílčích tematických celků. Velmi zajímavá byla například výstava připomínající migraci amerických černochů z jihu na sever USA, v níž dělala lektorku starší dáma tmavé pleti a hovořila v první osobě – o sobě a svých rodičích. Amerika je však Amerika, a proto je nejpopulárnější (a možná i nejrozsáhlejší) výstavou v tomto muzeu expozice věnovaná prvním dámám USA, jejich garderobě, koníčkům, tomu, jak která z nich přispěla k zařízení Bílého domu apod.

Vcelku však lze říci, že obecné dlouhodobé expozice, uprášené a pro místní návštěvníky dávno “okoukané”, v Americe málokde najdete.

Pro Ameriku je typická existence rozsáhlých soukromých sbírek (zejména umění, ale také například umělecká řemesla a etnografika), vytvořených zpravidla jedním sběratelem a v současnosti zpřístupňovaných veřejnosti různými nadacemi, které je spravují. Ty nejznámější z nich (Frick Collection v New Yorku, Barnes Collection ve Philadelphii či Phillips Collection ve Washingtonu) opět obsahují mnohé skvosty starého i moderního umění, ale většinou také odrážejí osobnost svého zakladatele, jeho zájmy (viz 180 Renoirů v Barnesově sbírce) i jeho případné podivínské sklony (pozoruhodná “třívrstevná” instalace tamtéž).

Některé soukromé sbírky jsou svérázné a možná nevyhovují všem kritériím stanoveným současnou muzejní praxí, jejich unikátnost je však dána osobností, zaměřením a finančními možnostmi jejich zakladatelů. Oklikou se tak dostáváme zpět k předchozím úvahám o bohatství, které umožnilo vznik všech zmiňovaných institucí a jemuž Američané projevují nefalšovanou úctu.

Tato úcta k penězům, které to vše umožňují, se projevuje nejrůznějšími způsoby – s tichou závistí jsme sledovali, jak velká je společenská prestiž amerických muzeí. Pro člověka jistě příjmové kategorie je ctí, když může zakoupit umělecké dílo a darovat ho do sbírek muzea, kde bude vystaveno s jeho jménem na popisce, anebo alespoň být členem nadace či fondu, které nové akvizice pro muzeum financují. Velmi čestnou funkcí, která se vesměs bere velmi vážně, je členství ve správní radě instituce – například Metropolitní muzeum má 130člennou správní radu, složenou z nejvýznamnějších představitelů podnikatelské, společenské i politické sféry, a přesto je tento orgán schopen se sejít šestkrát do roka, tj. každé dva měsíce! Není třeba zdůrazňovat, že členství ve správní radě není funkcí placenou, ale skutečně čestnou. Tato správní rada je nejvyšším orgánem instituce, sleduje a posuzuje její činnost, schvaluje její záměry, jmenuje a odvolává ředitele. Za touto hranicí pak už mají muzea velkou míru autonomie k vlastnímu rozhodování – výstavní a akviziční činnost, o provozních otázkách nemluvě, je zcela v kompetenci vedení muzea. Všeobecně je patrná systematická snaha o budování tradice instituce, důraz na historii a kontinuitu jejího vývoje. Společenský význam muzeí dále dokresluje Společnosti přátel muzeí, fungující při takřka každém větším muzeu. Narazíte na ně už u pokladny, neboť jsou zde uvedeny zvláštní (minimální či nulové) tarify pro "přátele". V brožurce, která je vždy k dispozici, se dozvíte o četných akcích a programech, které jsou pro členy a jimi samotnými organizovány. Při nákupu literatury či dárků v muzejní prodejně se vás také automaticky ptají, zda patříte k „přátelům“ muzea, protože pak máte nárok na slevu na veškeré zboží.

Závěrem je třeba zopakovat, že jsme si vědomi, že několikadenní cesta může skutečně nabídnout jen letmé dojmy a ne systematické poznání tak mnohotvárné oblasti, jakou muzejnictví bezpochyby je. A podobně jako všude jinde na světě, i v USA je nejvíc muzeí malých, tj. místních či regionálních, zaměstnávajících 1–5 pracovníků. Ty jsme však tentokrát neměli vůbec možnost poznat. Doufejme, že se to podaří někdy příště, protože všem účastníkům cesty zůstala touha se do USA vrátit.

Studijní cesta do muzeí New Yorku, Philadelphie a Washingtonu byla neocenitelným profesionálním přínosem pro všechny účastníky. Díky bohatému a různorodému programu a možnosti hovořit s americkými kolegy jsme získali představu o světě muzeí v zemi, která je nám v mnohém vzorem, ale také se mnohdy potýká s podobnými problémy v muzejnictví jako my (financování, problémy s historickými budovami apod.). Získali jsme obrovské množství dokumentačních materiálů, které budou k dispozici kolegům k inspiraci a poučení. (V Moravském zemském muzeu jsou uloženy v Muzejním dokumentačním centru, u mgr. Fassatiho v Muzeu umění v Benešově je k dispozici rozsáhlý soubor diapozitivů.)

Brno, listopad 1999

PhDr. Katka Tlachová
Moravská galerie v Brně

PhDr. Pavla Seitlová
Muzejní dokumentační centrum MZM

